

فرهنگ و زیست فناوری معماری

نشریه علمی فرهنگ و زیست فناوری معماری

پاییز ۱۴۰۰، سال ۱، پیاپی ۲

بررسی تقابل پارادایم‌های «پایداری توسعه» و «توسعه پایدار» در بومی‌سازی منظر شهر بیوفیلی

زمان دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۴/۱۲

زمان پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۹/۳

محمد رضا قربانی‌پارام^۱، استادیار، گروه معماری و مدیریت شهری، واحد دماوند، دانشگاه

آزاد اسلامی، دماوند، ایران

کرشمه حسن‌زاده - کارشناس معماری و پژوهشگر در حوزه معماری پایدار، ساری، ایران.

چکیده

دو مفهوم «پایداری شهری» و «توسعه پایدار شهری» به دلیل تقارب معانی بجای یکدیگر بکار می‌روند، حال آن‌که پایداری مجموعه‌ای از وضعیت‌ها را شامل می‌شود که در بستر زمان، استمرار دارد، درحالی‌که توسعه پایدار، فرآیندی را تداعی می‌کند که در بستر آن پایداری می‌تواند پدیدار شود. از آنجاکه پایداری در یک اکوسیستم خاصه اکوسیستم شهری طبق اصول از پیش-تعیین شده اتفاق نمی‌افتد، بلکه حالت پایدار و پویا در آن رخ می‌دهد یعنی به عبارت ساده‌تر توسعه پایدار در یک محیط یا کشور با در نظر گرفتن توان اکولوژیکی، نیروی انسانی و منابع مالی متعلق به آن محیط بومی یا ساختار شهری می‌تواند تحقق یابد، ضرورت ارزیابی این مفهوم در هر علم با حوزه اندیشیدگی خاص در یک قلمروی سرزمینی، امری اساسی و بایسته بنظر می‌رسد. هدف اصلی توسعه پایدار، تامین نیازهای اساسی، بهبود و ارتقاء سطح زندگی برای همه و اداره بهتر اکوسیستم‌ها و آینده‌ای امن‌تر و سعادت‌مندتر ذکر شده است؛ بطور کلی می‌توان اهداف توسعه پایدار را در سه مقیاس بین‌المللی، ملی و محلی بررسی نمود. رویکرد پژوهش حاضر نیز رویکردی تحلیلی و توصیفی است که از بیشینه منابع موجود در بستر مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و مطالعات صورت گرفته در سنوات گذشته در منظرسازی و معماری منظر ایرانی بهره برده است. یافته پژوهش حاضر را می‌توان اصول و مولفه‌های مرتبط با مفهوم پایداری در معماری منظر در رویکرد بومی‌سازی منظر و معماری منظر دانست که لازم و در عین حال بایسته است تا در فرایند مداخلاتی در حوزه برنامه‌ریزی و طراحی منظر فعلی ایران برای بیشینه انطباق با مولفه‌های زیست‌محیطی، شرایط فرهنگی و اجتماعی و ساختار اجرایی و مدیریتی حاکم مورد توجه شایسته قرار گیرد.

واژگان کلیدی: پایداری، منظر پایدار، توسعه پایدار، رویکرد بومی.

^۱ نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۹۴۰۷۰۴۴۵؛ رایانامه: KERESHMEH.HZ@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مساله

اندیشه در باب الگوهای توسعه شهری مستلزم تقید توسعه در یک محدوده کالبدی بنام «شهر» است که جنبه‌ای از فرآیند توسعه را دربرمی‌گیرد که با التفات بر متغیرهای مرتبط با زندگی شهری شکل می‌گیرد، چنانچه متغیرهای مرتبط با زندگی شهری بر رفاه اجتماعی شهروندی تاثیر دارد و بایستی در چارچوب مفهوم توسعه پایدار شهری تبیین گردد. بررسی و ارزیابی مفهوم پایداری در محیط زیست شهری، طیفی گسترده از ادبیات شهرسازی و معماری را دربرگرفته است، چنانچه امروزه التفات به پارادایم‌ها، اصول و مبانی توسعه پایدار در جنبه‌های مختلف ساختار شهری بطور اعم، و معماری منظر بطور اخص، از اهمیتی مضاعف برخوردار شده است که بدون در نظرگیری و مذاقه در این اصول و مبانی، شایسته نیست به مداخله در ساختار شهر خاصه در حوزه منظرسازی و طراحی منظر پرداخت. بر این اساس است که بازبینی و پرداختن به اصول پایداری در معماری منظر می‌تواند از اساسی‌ترین رویکردهای پژوهشی در عرصه علم معماری خاصه معماری منظر، شمرده شود. با وجود تمامی نوشتارها و پژوهش‌های معطوف به این مفهوم، رویکرد جامع و در عین حال مانعی بر این مفهوم متصف نشده است، چراکه هر گونه اتصاف به این مفاهیم در حوزه شهر و مولفه‌های مرتبط با طراحی ساختار شهری، لازم است با شناسایی و تبیین مفهوم این صفت (صفت پایداری و مفهوم توسعه پایدار) محقق شود که در ادبیات جهانی، هنوز اجماع نظر کلی در اینباره وجود ندارد. در هر صورت، ضرورت پرداختن به این مفهوم در معماری منظر از آن جهت دارای اهمیت است که از یک سو، این مفهوم در حوزه این علم بصورت اصول و مبانی مشخصی تکوین نشده است و از همین رو نگاهی جدید بشمار می‌رود و از سوی دیگر، معماری منظر نزدیکترین تداخل حوزه اندیشیدگی و عملکردی را با مولفه‌های مربوط به پایداری، خاصه در حوزه مولفه‌های زیست‌محیطی و زیست‌بوم شهری را بخود اختصاص داده است. این امر در باب پرداختن به مفهوم پایداری و ابعاد آن که در هنر باغ و منظر ایرانی متجلی می‌شود، از اهمیتی فزاینده برخوردار می‌شود، چنانچه از آن جهت که پایداری در یک اکوسیستم خاصه اکوسیستم شهری طبق اصول از پیش تعیین شده اتفاق نمی‌افتد، بلکه حالت پایدار و پویا در آن رخ می‌دهد یعنی به عبارت ساده‌تر توسعه پایدار در یک محیط یا کشور با در نظر گرفتن توان اکولوژیکی، نیروی انسانی و منابع مالی متعلق به آن محیط بومی یا ساختار شهری می‌تواند تحقق یابد لازم بنظر می‌رسد تا این مفهوم در هنر معماری و طراحی منظر ایرانی نیز مورد اشاره قرار گیرد. در این پژوهش تلاش شده است تا در قالب رویکردی توصیفی و در عین حال تحلیلی و با رجوع به ادبیات ایران و جهان، به بررسی و بازبینی مفهوم پایداری در معماری منظر در رویکرد بومی‌سازی پرداخته شود که رویکرد پژوهش حاضر را نیز تشکیل می‌دهد.

روش تحقیق پژوهش حاضر روش «توصیفی تحلیلی» است که از ابزار جمع‌آوری اطلاعات مشتمل بر مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی در بستر بهره‌گیری از مطالعات میدانی در منظر و زیست‌بوم شهری بهره برده است تا امکان ارائه اصول و مفاهیم مرتبط با این رویکرد را در انطباق با وضع فعلی منظرسازی و معماری منظر ایرانی فراهم کند تا راهکارهایی در راستای بومی‌سازی فرایند طراحی منظر پیشنهاد شود. منابع تحقیق شامل پژوهش‌های مرتبط با این مفهوم در ادبیات جهانی بطور اعم و در معماری منظر بطور اخص است که در قالب تحقیق حاضر ارائه می‌شود. برخی پیشینه تحقیق عبارتند از: ۱. رجبی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان الگوی تحقق‌پذیری شاخص‌های بومی شهر بیوفیلیک مطالعه موردی مناطق ۹ و ۱۰ کلان‌شهر تهران، به تحلیل تحقق‌پذیری شاخص‌های رویکرد بیوفیلیک در مناطق ۹ و ۱۰ شهر تهران به بررسی این موضوع پرداخته است. روش پژوهش توصیفی تحلیلی و از نوع کاربردی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش گروه خبرگان و متخصصین رشته‌های برنامه‌ریزی و طراحی شهری و محیط زیست می‌باشند که از میان آن‌ها ۳۰ نفر به عنوان نمونه آماری به روش در دسترس انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش SWARA و WASPAS بهره گرفته شده است. نتایج آزمون سوارا نشان می‌دهد که براساس نظر خبرگان شاخص نهادها و سازمان‌ها با وزن نهایی ۲/۳۷۰۵، زیرساخت‌های بیوفیلیکی با وزن ۱/۶۵۷۶۹، نگرش‌ها و آگاهی‌های بیوفیلیکی با وزن نهایی ۱/۲۰۹۹۹ و در نهایت فعالیت‌های بیوفیلیک با وزن ۰/۹۹۹۹۴ به ترتیب با اهمیت‌ترین شاخص‌ها شناسایی شده‌اند. همچنین براساس نتایج آزمون واسپاس، منطقه ۹ با مقدار Qi برابر با ۰/۰۸۱۲۰۷ از نظر میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های بیوفیلیک در وضعیت مناسب تری نسبت به منطقه ۱۰ قرار دارد. ۲. پوراحمد و کچوئی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان جایگاه طبیعت در پایداری شهر، مبتنی بر رویکرد برنامه‌ریزی و طراحی شهرهای بیوفیلیک، با نگاهی به شهر طرقله، با بررسی پارامترهای ماندگار در توسعه شهر بیوفیلیک، پیشنهاد راهکارهایی در برنامه‌ریزی شهر طرقله جهت حفاظت از محیط طبیعی با نگاهی فراگیر به برنامه‌های توسعه عمران شهری ارائه می‌گردد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شهر طرقله با اختصاص بیش از نیمی از مساحت به عناصر طبیعی، پتانسیل تبدیل شدن به یک شهر بیوفیلیک داراست و نقش مهمی را در توسعه پایدار منطقه‌ای دارد. هرگونه بهبود در حفظ عناصر بیوفیلیکی و زیرساخت‌های موجود و نیز بهره‌گیری از دانش اکولوژیکی و بیوفیلیک در برنامه‌ریزی، می‌تواند به افزایش فعالیت‌های زیست‌محیطی. تغییر نگرش برنامه‌ریزی در جهت زندگی سبز منجر شوند. تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌هایی به صورت توسعه تدریجی و گام به گام انجام پذیرد تا برنامه‌ریزان بتوانند در هر مرحله، نقاط قوت و ضعف را

مورد ارزیابی قرار دهند و نیز با بررسی و شناخت توان محیط طبیعی و ظرفیت‌پذیری شهر طبقه، کنار استعدادهای محلی، محدودیت‌های توسعه را با توجه به عوامل اکولوژیک بررسی نمایند. دیدگاه حفاظت از منابع طبیعی و اکولوژیکی به عنوان پشتیبان فعالیت‌ها و نیز پشتیبان محیط‌زیست طبیعی، به سمت توسعه پایدار شهری حرکت می‌کند.

۳- ادبیات تحقیق

۳-۱ توسعه پایدار

هدف اصلی توسعه پایدار، تامین نیازهای اساسی، بهبود و ارتقاء سطح زندگی برای همه و اداره بهتر اکوسیستم‌ها و آینده‌ای امن‌تر و سعادت‌مندتر ذکر شده است؛ بطور کلی می‌توان اهداف توسعه پایدار را در سه مقیاس بین‌المللی، ملی و محلی بررسی نمود. ذکر این نکته نیز اساسی بنظر می‌رسد که دو مفهوم «پایداری شهری» و «توسعه پایدار شهری» به دلیل تقارب معانی بجای یکدیگر بکار می‌روند، حال آن‌که پایداری مجموعه‌ای از وضعیت‌ها را شامل می‌شود (الیوت، ۱۳۷۸، ص ۱۳) که در بستر زمان، استمرار دارد، درحالی‌که توسعه پایدار، فرآیندی را تداعی می‌کند که در بستر آن پایداری می‌تواند پدیدار شود. در نخستین گردهمایی زیست محیطی اروپایی در سال ۱۹۷۵ تاکید شد که در مناطق شهری حفاظت و توسعه کیفیت محیطی در اولویت قرار دارد که گسترش حفاظت از سلامتی و رفاه انسان با استفاده بهینه و منطقی از منابع طبیعی، مضمون ترویجی آن بشمار می‌رود. در سال ۱۹۹۰ نیز کمیسیون جوامع اروپا، نخستین مانیفست را تحت عنوان (*Green Paper on the Urban Development*) انتشار داد که بر لزوم کاربرد ارتباط همگون بین برنامه‌ریزی شهر و چارچوب پایدار اقتصادی و اجتماعی در ساختار شهری تاکید کرد، چنانچه مقررات منطقه بندی فضایی^۱ مورد انتقاد قرار گرفت که به گسترش «ایده شهر فشرده»^۲ برای رسیدن به توسعه پایدار شهری انجامید. در اینجا، دیدگاه‌های موجود در این مقیاس‌ها ارائه می‌شود:

▪ **مقیاس بین‌المللی؛** در این مقیاس، مسایل مختلفی مطرح است که در راس آن‌ها، رکود اقتصادی و تخریب محیط‌زیست در مقیاس کلان قرار دارند (برای مثال دهه ۸۰ را می‌توان دهه رکود اقتصادی برای کل جهان دانست و دهه ۷۰ که با بحران نفت، الگوی سوخت تغییر یافت). در مقیاس کلان توسعه پایدار باید نیازهای ذیل را پاسخ دهد. بدیهی است نیل به این اهداف، به وضعیت و موقعیت‌های اقتصادی شهر و منطقه وابسته است: ۱. عدالت اجتماعی؛ ۲. نیازهای اساسی انسان و ۳. تمهیدات زیست محیطی.

1 _ ZONING

2 _ COMPACT CITY

▪ **مقیاس ملی؛** در مقیاس ملی، توسعه پایدار کلان شهرها و شهرهای بزرگ عمده‌ترین محور بحث‌ها است. بدیهی است که هر شهر، کلان شهر و منطقه شهری نیاز به تدوین راهبردهای محلی خود برای توسعه شهری پایدار دارند تا پاسخ‌گوی شرایط زیست‌محیطی، سیستم‌های اقتصادی، اجتماعی و... خود باشد. با این حال عناصر کلیدی وجود دارند که حالت عمومی داشته و پذیرش آن‌ها به شرایط هر شهر و جامعه بستگی دارد: ۱. حفاظت از منابع تجدیدناپذیر شامل تدوین سیاست‌های کاربری زمین در جهت افزایش تراکم و حفاظت از زمین. ۲. برقراری حمل و نقل عمومی جامع و موثر جهت کاهش استفاده از وسایل نقلیه شخصی. ۳. تدوین نظریاتی به منظور کنترل ترافیک در جهت کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی. ۴. حفاظت از مناطق حفاظت‌شده طبیعی. ۵. جایگزینی منابع تجدیدشونده. ۶. ترمیم منابع. ۷. بازیافت منابع مصرفی. ۸. کنترل زباله‌ها و فاضلاب‌ها از نظر بهداشتی. ۹. مدیریت ضایعات غیر قابل بازیافت. ۱۰. توزیع منابع: بین مناطق شهری و روستایی و بین گروه‌های درآمدی مختلف.

▪ **مقیاس محلی؛** عمده‌ترین مباحث در راه‌حل‌های توسعه پایدار شهری در مقیاس محلی مطرح می‌شوند. دلیل این امر به ویژه در مقیاس محلی است. از جمله موضوعات این مقوله، نقش دولت مرکزی و رابطه آن با تشکیلات دولتی محلی است. اگر چه کمک‌های ستادهای مرکزی دولت در زمینه‌های مختلف لازم است؛ اما وجود حکومت‌های توانمند محلی می‌تواند موجبات پرداختن به نیازها، سنت‌ها، فرم شهری، اولویت‌های اجتماعی و شرایط زیست‌محیطی در مناطق محلی در توسعه شهری را فراهم آورد. از جمله اقدامات در سطح محلی، تامین زیرساخت‌ها و تجهیزات شهری است. برای مثال، در قالب راهبرد حمل و نقل، نوع مصالح مورد استفاده در کف‌سازی و محوطه‌سازی می‌تواند تبعات مثبت و منفی مختلفی داشته باشد. تحقق اهداف برنامه‌های مسکن پایدار نیز نیازمند هماهنگی دقیق با حمل و نقل پایدار، دفع بهداشتی فاضلاب و تامین منابع آب و انرژی خواهد بود (کهن، ۱۳۷۶، ص ۹۸).

۲-۳ شهر بیوفیلی

یکی از مصداق‌های ارتباط بشر با محیط زیست پیرامونش، شهرسازی بیوفیلیک در شهرهاست (ریاحی و واقف، ۱۳۹۶، ص ۱). نظریه شهرسازی بیوفیلیک به دنبال اتصال دهنده و یکپارچه‌کننده طبیعت و شهر است و راهبردهای مبتنی بر آن می‌تواند منجر به ارتقای کیفیت محیط زیست و آرامش روحی و روانی شهروندان و فضاهای شهر شود (ملکی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۲۹) و یک نوع احساس امنیت خاصی را ایجاد نمایند. این نظریه به چالش‌هایی نظیر فشار و استرس روانی به دلیل عدم اتصال انسان به طبیعت، خطر انقراض گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری و تغییرات اقلیمی در شهر پاسخ داده است (بیتلی، ۲۰۱۶، ص ۲۹۶). شهرسازی بیوفیلیک از رویکردهای مهم در پاسخ به چالش‌های شهری در

قرن جدید بوده است (سادرلاند و نیومن^۱، ۲۰۱۵، ص ۹۵۲). این نظریه در دهه ۱۹۹۰ به حوزه معماری و طراحی راه یافته و در سال‌های اخیر این دیدگاه در شهرسازی و برنامه ریزی شهری مورد توجه قرار گرفته است (بیتلی^۲، ۲۰۱۱، ص ۵۵). با توجه به چارچوب و اهداف شهرسازی بیوفیلیک، به نظر می‌رسد که ارتباط عمیقی بین شهرسازی بیوفیلیک و کیفیت محیط در شهرها می‌تواند وجود داشته باشد. کیفیت محیط در شهرها تحت تاثیر نوع شهرسازی و شاخص‌های مختلف شکل می‌گیرد و در صورتی که نوع الگوی مورد استفاده، منطبق با طبیعت و محیط زیست باشد، مسلماً به ارتقای کیفیت محیط شهر نیز کمک می‌نماید (کبانک و همکاران^۳، ۲۰۲۰، ص ۳). در حقیقت امروزه مسائلی مانند افزایش بی‌رویه جمعیت، توسعه بی‌ضابطه ساختمان‌ها و صنعتی شدن شهرها و به تبع گسیختگی میان فضاهای شهری و طبیعی بدون توجه به آسایش و سلامت افراد و وجود مشکلات زیست‌محیطی ناشی از آن، بحران‌های جدی را برای جوامع شهری به وجود آورده است. با وجود این مسائل و تشخیص نیاز فطری انسان‌ها برای برقراری ارتباط با طبیعت، رویکرد نوین بیوفیلیک ارائه شده است (تردست و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۱۲۳). با توجه به این توضیح، شهرسازی بیوفیلیک می‌تواند الگوی مناسب در این زمینه باشد. یکی از مسائلی که می‌تواند کیفیت محیط شهری را بهبود بخشد، ارتباط گسترده با طبیعت است که در زمینه مدیریت شهری، الگوی برنامه ریزی و شهرسازی مورد استفاده و مورد تاکید می‌تواند نقش مهمی را ایفا نماید. در حقیقت الگویی که بتواند در چارچوب خود به طبیعت و کیفیت محیط شهری اهمیت دهد. رشد و گسترش شهرها باعث از بین رفتن محیط طبیعی و زوال منابع طبیعی شده است. تمایل بشر به برقراری ارتباط با طبیعت، تمایلی فطری است که در عرصه‌های مختلف قابل مشاهده است (هیلنه^۴، ۲۰۱۶، ص ۱۶).

۳-۳ پایداری توسعه

«توسعه»^۵ را می‌توان تکامل سطح زندگی و رسیدن به شرایط آرمانی در حوزه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانست که تحقق مفاهیم «آزادی، عدالت، پویایی اجتماعی، توسعه انسانی و رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی» را به همراه می‌آورد. همچنین توسعه را کشف روش‌های دستیابی به حرکتی تکاملی بشمار می‌آورند که پدیده‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را متعادل و متوازن می‌سازد و شرایطی نوین را برای پویایی اجتماعی، اقتصادی و تحقق عدالت

1. Soderlund & Newman
2. Beatley
3. Cabanek et al
4. Helene
5. DEVELOPMENT

اجتماعی^۱ فراهم می‌کند. برخلاف پیشرفت که حرکت به سمتی تازه را القا می‌کند، توسعه نوعی انطباق‌پذیری با چیزی که هم‌اکنون موجود است و استمرار در تحول که آن را هویت می‌نامند، را القا می‌کند و لذا از مفهوم پیشرفت متمایز می‌شود (زاهدی، ۱۳۷۷، ص ۲۲).

تاکنون تعریف جامعی از توسعه پایدار ارائه نشده است. طبق اصل دوم ترمودینامیک (انترپپی) جهان میل به ناپایداری دارد (گاتو، ۱۹۹۵، فون‌بایر ۱۹۹۷) و اصولاً پایداری در یک اکوسیستم طبق اصول یاد شده اتفاق نمی‌افتد بلکه حالت پایدار و پویا در آن رخ می‌دهد. به عبارت ساده‌تر توسعه پایدار در یک محیط یا کشور با در نظر گرفتن توان اکولوژیکی، نیروی انسانی و منابع مالی متعلق به آن محیط می‌تواند تحقق یابد. بر این اساس هدف اساسی توسعه را بهره‌رساندن به انسان می‌دانند که بهبود کیفیت زندگی را در برمی‌گیرد و در قالب افزایش درآمد و گسترش اشتغال و رفاه عمومی امکان بروز می‌یابد (خادم آدم، ۱۳۷۵، ص ۱۷۶) که از این باب مفاهیم توسعه انسانی و توسعه پایدار، رابطه‌ای التزامی می‌یابند که می‌بایست همگون و همگام با یکدیگر تحقق یابند که در این راه بهره‌مندی از سرمایه اجتماعی^۲ و بهره‌گیری از مشارکت عمومی^۳ مهم می‌نماید. از جمله تعاریفی که در توسعه پایدار استفاده می‌شود تعریفی است که در اجلاس ژنو مطرح گردید که بر این اصول استوار است:

■ در توسعه پایدار انسان مرکز توجه است، انسان‌های هماهنگ با طبیعت سزاوار حیاتی توام با سلامت و سازندگی هستند.

■ توسعه حقیقی است که باید به صورت مساوی نسل‌های کنونی و آینده را پوشش دهد.

■ حفاظت از محیط بخش جدانشدنی از توسعه است و نمی‌تواند به صورت جداگانه بررسی شود.

تعریفی که در کمیسیون براندتلند از توسعه پایدار ارائه شده عبارت است از: «توسعه‌ای که بتواند نیازهای کنونی را بدون از دست دادن توانایی‌های نسل‌های آینده در تأمین نیازهایشان ایجاد کند».

طبق آنچه بیان شد، مفهوم توسعه پایدار را به معنی ارائه راه‌حلی در مقابل الگوهای سنتی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی می‌توان دانست که بتواند از بروز مسائلی همچون نابودی منابع و تخریب اکوسیستم‌ها، رواج بی‌عدالتی و پایین آمدن کیفیت زندگی جلوگیری نماید. برای التفات از آگاهی از حرکت یک جامعه در مسیر پایداری و یا زمینه‌های مرتبط با حرکت در جهت پایداری، بناچار لازم است به بیان شاخصهایی در زمینه پایداری پرداخته شود. به طور

1 SOCIAL JUSTICE

2 SOCIAL CAPITAL

3 SOCIAL PARTICIPATION

کلی مفاهیم توسعه‌ی پایدار در سه حیطه دارای مضامین عمیقی است: ۱- پایداری محیطی؛ ۲- پایداری اقتصادی؛ ۳- پایداری اجتماعی (ژیرارده، ۱۳۸۳، ص ۸۷).

رویکردهای نوین شهرسازی از جمله «برنامه‌ریزی اجتماعی»، «برنامه‌ریزی غیراقلیدوسی»، نظریه انتقادی، نظریه پدیدارشناسی، نظریه اخلاقی و نظریه «توسعه پایدار شهری» را می‌توان تأکیدی بر کاربست رویکردهای نوین به انسان معماری و شهرسازی دانست که اصالت‌هایی همچون اجتماع در مقابل فرد، اخلاق در مقابل منافع، و کیفیت در مقابل کمیت از پارادایم‌های مشترک آن به حساب می‌آیند. با توجه به این مفاهیم طراحی پایدار شکل‌دهی آن‌ها نه به یک مفهوم برای دستیابی به یک نتیجه دلخواه با در نظر داشتن اکولوژی اقتصاد و اخلاق اجتماعی می‌باشد.

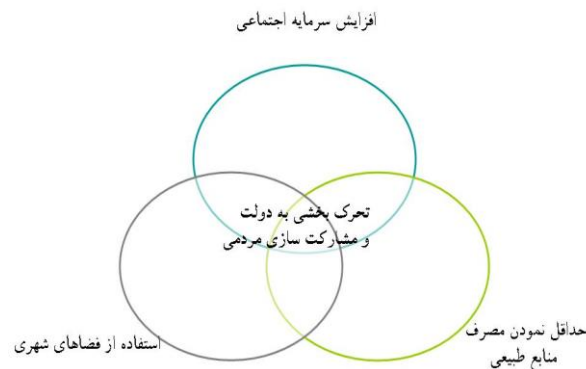
۳-۴ توسعه پایدار و محیط زیست

در ضمن به این نکته نیز باید اشاره کرد که در توسعه پایدار انسان بعنوان محور اساسی توسعه قلمداد می‌شود که توسعه انسانی پایدار و بالندگی سرمایه اجتماعی را نیز به همراه می‌آورد. رویکرد توسعه انسانی پایدار به دلایل زیر نقشی اساسی و اهمیتی فزاینده در فرآیند توسعه پایدار و خاصه، توسعه پایدار شهری می‌یابد:

- ۱- نقشی اساسی در رفاه و تامین اجتماعی را به خود تخصیص می‌دهد.
 - ۲- بر پایه فرصت‌های برابر برای افراد جامعه و عدالت اجتماعی شکل می‌گیرد.
 - ۳- به توزیع عادلانه و متساوی دستاوردهای توسعه مدد می‌رساند.
 - ۴- ارتباطی بین انواع سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی ایجاد می‌کند که امکان بهره‌مندی از توانمندی تکاملی نیروی انسانی را در پی دارد (مک‌کارتی، ۱۳۸۲، ص ۲۳).
- نتیجه حاصل از مبحث فوق، بحث مشارکت‌پذیری مردم در فرایند برنامه‌ریزی است که در این راستا به جای تامین مستقیم خدمات از طریق دولت، تجهیز مردم برای تامین خدمات باید مدنظر قرار گیرد که به سیستم مدیریت شهری کارآمدی نیازمند است تا فرایند توانمندسازی را در دستورکار خود قرار دهد. برنامه‌ریزی صحیح کاربری زمین در سطح محلی از جمله موثرترین راه‌کارها در هدایت توسعه‌های شهری به پایداری است. برنامه‌ریزی کاربری زمین، اثرات و تبعات قابل توجهی در ابعاد مختلف اقتصادی و اجتماعی داشته و ارتباط تنگاتنگ با مقولات مسکن و محیط مسکونی، زمین، مراکز تجاری، صنعت و سیستم حمل و نقل دارد. از جمله راهبردهای مربوط به این بحث در ذیل آورده می‌شود:

- ۱- حداکثر بهره‌برداری و افزایش تراکم در بافت‌های ساخته شده شهری و جلوگیری از گسترش حاشیه‌ها تا تکمیل ظرفیت داخل شهرها (نظریه شهر فشرده).
- ۲- تهیه الگوهای بازسازی سایت‌های داخل شهری.

- ۳- جلوگیری از توسعه با تراکم کم.
- ۴- آماده سازی بر اساس برنامه زمان بندی منطقی.
- ۵- جلوگیری از استفاده اراضی پیرامون مدارس و موسسات (استفاده از آنها به عنوان فضاهای عمومی).
- ۶- یکپارچگی اشتغال با توسعه مسکونی.
- ۷- توسعه حمل و نقل در حاشیه شهرها مشابه به نقاط ساخته شده در مرکز.
- ۸- جلوگیری از کاربرد مصالح ساختمانی که به نحوی در آلودگی نقش دارند.
- بطور خلاصه می توان نظریه توسعه پایدار را در سطح محلات در چارچوب زیر بیان نمود:
- استفاده کارآمد از فضاهای شهری؛
 - حداقل نمودن مصرف سرمایه های طبیعی؛
 - افزایش و ارتقاء سرمایه های اجتماعی؛
 - ایجاد حیات و سرزندگی و تحرک و پویایی در زندگی شهروندان و سیستم های مدیریتی
- نقش حیاتی در هماهنگی و ایجاد تعادل بین دیگر عوامل را دارا می باشد (ماتلاک، ۱۳۷۹).

نمودار ۱. تاثیر پایداری زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی بر شهروندان؛ ماخذ: Roseland, 2000:p100

لازم به ذکر است که توسعه دارای سرشتی درونزاست که می تواند با استمداد از خارج بر غنای آن افزوده شود، در حالی که اگر برونزا یا ناموزون باشد، به هیچ وجه توسعه نیست. از طرفی این ادعا که توسعه می تواند مستقل و اکیداً مستقل باشد، امری موهوم است، چراکه تحول به تحریک نیازمند است، چیزی از خارج که نیروهای مکنون را به حرکت در آورد و نوین گرایی یا تجدیدی را حاصل کند که هر پیشرفتی آن را ایجاب می کند (سیروس صبری، ۱۳۸۲).

جدول ۱. استراتژی‌های پایداری از دیدگاه متخصصین شهری؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق

<p>سیاست‌های محدودکننده گسترش شهر توسعه یابد و عدم تمرکزگرای کاهش یابد</p> <p>پیشنهادهایی که به فشردگی بی‌رویه شهر تاکید می‌کنند غیرمعمول هستند</p> <p>بازسازی و ترمیم مراکز شهری</p> <p>توسعه فضای سبز شهری</p> <p>توسعه حمل و نقل عمومی</p> <p>تقویت گره‌های حمل و نقل شهری</p> <p>استفاده از طرح کاربری اختلاطی</p> <p>استفاده از سیستم‌های تلفیقی حرارت و نیرو (CHP)</p>	<p>Michel Breheny, 1992</p>
<p>ارتقای فضای باز و مراکز شهری برای بهبود کیفیت زندگی و شاخص‌های سلامت؛</p> <p>اهمیت فضای سبز در کاهش آلودگی؛</p> <p>توسعه فشردگی و مختلط؛</p> <p>کاهش سفرها؛</p> <p>بازیافت انرژی؛</p> <p>پاسداشت هویت منطقه‌ای؛</p> <p>برنامه‌ریزی یکپارچه در قالب یک نظم و بوروکراسی.</p>	<p>Commission of European Community, 1990</p>
<p>رها شدن از آلودگی و کاهش زباله</p> <p>نگهداری تنوع زیستی</p> <p>نگهداری منابع آب و خاک و انرژی</p> <p>انعطاف‌پذیری</p> <p>سرزندگی</p> <p>خوانایی</p> <p>تمایز در منظر و فرهنگ</p>	<p>Evans et al, 2001</p>
<p>کیفیت و جذابیت فضایی</p> <p>چارچوبی از خیابان‌ها با قابلیت ادراک مناسب</p> <p>توسعه و نگهداری مختلط</p> <p>تنوع فعالیت‌های بالا</p> <p>آسیب‌های محیطی در حین توسعه و توانایی جهت پذیرش و تغییر</p> <p>یکپارچگی و نفوذپذیری</p> <p>حس نظارت و مسوولیت</p>	<p>Urbed, 1999</p>

۳-۵ منظر

ادراک واقعی از مفهوم منظر را شاید بیش از تعاریف آن می‌توان توصیف کرد که به اختصار اشاره ای به آن‌ها می‌شود: هوبارد و کیمبال معماری منظر را هنری ظریف تعریف کرده‌اند و مهمترین عملکرد آن را ایجاد و حفظ زیبایی در مجاورت سکونت گاه بشر و در مقیاس بزرگتر گسترش چشم اندازهای طبیعی اطراف و همچنین ارائه دهنده آسایش، راحتی و بهداشت برای شهرنشینان دانسته‌اند تا آنان بتوانند برای تجدیدقوا و کسب آسایش و آرامش، به چشم‌اندازهای روستایی دسترسی داشته باشند (رزلد، ۱۳۷۷، ص ۱۵۴). گارت اکبو معماری منظر را آن قسمت از منظر تعریف می‌کند که در ماورای ساختمانها، جاده‌ها یا تأسیسات شهری وجود دارد و به وسیله بشر طراحی و توسعه یافته است و صرفاً به‌عنوان فضای زیست بشر است و شامل جنگلها و زمین‌های زراعی نمی‌شود. در این تعریف ارتباط کیفی و کمی فضای منظر با انسان مورد تأکید قرار گرفته است. تعریف اکبو با مفاهیم عنوان شده از سوی دیگران نیز رابطه دارد. به گونه‌ای که آنان معماری منظر را همان گسترش معماری با ابزارها و مصالح دیگر می‌دانند و درحقیقت هر دو هدف مشترکی را دنبال می‌کنند. از سوی دیگر، «برایان هاکت» میان معماری منظر و دیگر حرفه‌های طراحی تفاوتی قائل می‌شود. ایشان معماری منظر را در رابطه با معماری ساختمان قادر به تغییر و رشد می‌داند و معتقد است این روند در طول میلیون‌ها سال ادامه داشته و در آینده نیز ادامه خواهد داشت. به عقیده ایشان کاری که می‌توان انجام داد، تغییر و سازگاری منظر با برنامه‌های جدید در ساختار شهری موجود و در انطباق با مولفه‌های فرهنگی و اجتماعی خاص است. محدودیتهای موجود در چرخه اکولوژی و فرآیندهای زیست‌محیطی عواملی خواهند بود که گرایش‌های فردی را در طراحی محدود خواهد کرد، در صورتی که امکان اعمال مقاصد شخصی در حرفه مهندس، معماری و صنعت به مراتب بیشتر وجود دارد (اسفندیاری، ۱۳۷۶، ص ۷۶).

«گوردن کالن» در کتاب گزیده منظر شهری سه نوع منظر را تعریف می‌کند:

- منظر بسته: که ساختمانی، عنصری مثل مجسمه را بر پا می‌دارند، سپس از شما دعوت می‌کنند که در چند قدمی آن بایستید و آن را تحسین کنید.
- منظر پنهان: وجود حائل برای پنهان کردن منظر، با گذر از حائل، منظره خودنمایی می‌کند.
- منظر خودنمایانه: منظر شما را در پیش‌زمینه ورسای به منظر دوردست مرتبط می‌کند. بنابراین احساس قدرت با حضور در همه جا را در آن واحد القا می‌کند (کالن، ۱۳۷۷، ص ۲۳).

«تام ترنر» در کتاب شهر همچون چشم اندازه‌های الگوهای اکولوژیک چشم اندازه را بیان می‌کند و می‌نویسد:

اکولوژیست‌ها روابط بین موجودات زنده و محیط اطرافشان را مورد مطالعه قرار می‌دهند. به عنوان یک رشته علمی، اکولوژی واکنشی بود نسبت به تمرکز زیست‌شناسان و گیاه‌شناسان بر موجودات به صورت مجزا از هم، همانگونه که روان‌شناسی گشتالت واکنشی بود نسبت به تمرکز بر عناصر ادراکی افراد به طور مجزا. اکولوژی منظر، گام‌های بعدی اکولوژی می‌باشد که به جای بررسی محیط زیست‌ها به صورت مجزا از یکدیگر، بر ساختارها و الگوهای موجود در چشم‌انداز نظر می‌کند. (روابط بین محیط‌های زیست) و ایده مقایسه الگوهای موجود در یک چشم‌انداز زراعی، یک جنگل، یک چشم‌انداز مدیترانه‌ای را مطرح می‌کند و می‌گوید به رغم تفاوت‌هایی در میان آن‌ها هر کدام در یک ساختار اولیه متشکل از لکه‌ها، دالان‌ها و یک ماتریس زمینه مشترک هستند. «چشم‌اندازهای زراعی و سوزنی برگ دارای لکه‌های کوچک ولی متمایز بودند، جنگل بارانی لکه‌های غیر قابل تمایز و چشم‌انداز مدیترانه‌ای مخلوطی از لکه‌های کوچک و بزرگ و متمایز و غیر قابل تمایز در بر داشتند. کریدورها و خطی بودن چشم‌انداز در مناطق زراعی کاملاً واضح بود و در جنگل بارانی و جنگل سوزنی برگ کمترین نشان را داشت. ماتریس زمینه در چشم‌اندازی زراعی، قطعه زمین زیر کشت بود، در جنگل‌ها کل جنگل بود و در چشم‌انداز مدیترانه‌ای قابل شناسایی نبود» (ترنر، ۱۳۸۰، ص ۹۳).

معماری منظر به شکلی دیگر از بدو تاریخ در اختلاط با دیگر فعالیت‌های زمین‌آرایی مطرح بوده است. بشر به صورت تجربی با واکنش در برابر نیروهای غالب طبیعت در دوران مختلف سعی بر آن داشته که محیط زیست خود را با توجه به نیازهای فیزیکی، فیزیولوژیکی، روانشناختی، اجتماعی، امنیتی و... تحت کنترل درآورد تا از ناملازمات احتمالی در امان بماند و در آسایش زندگی کند (ماتلاک، ۱۳۷۹، ص ۳۲).

۳-۶ ادراک منظر

مطالعه تاریخ ملل مختلف در ارتباط با شهرسازی سرزمین‌هایشان می‌تواند روشن‌گر نیاز و میزان تلاش انسانها برای هماهنگی با شرایط حاکم بر عصر خود باشد که به هر حال این هماهنگی از دو راه تطابق و یا مقابله در برابر شرایط تحمیل شده فراهم آمده و حاصل این فرآیند منظر نام دارد. منظر پاسخی است که در طول زمان به شرایط موجود داده می‌شود و روشن‌گر این مساله است که بر اساس چه شرایط یا مقتضیات مکانی و یا به عبارت دیگر چگونه انسان‌ها با این شرایط هماهنگ شده‌اند و یا اینکه محیط را با خود هماهنگ نموده‌اند. بیننده با نوعی بینش و دیدگاه خاص، با مشاهده یک مکان، تأثیرات خاصی اعم از مثبت یا منفی در او ایجاد می‌شود. احساس تعلق خاطر، بیگانگی، دوست داشتن یا نداشتن و ادراک یا عدم ادراک

می‌توانند از جمله این بازتاب‌ها باشند. برقراری ارتباط با مناظر از یک طرف به عوامل بسیاری مانند زمینه جغرافیایی محیطی، پیشینه فرهنگی - مذهبی، تغییرات سیاسی - اقتصادی و تمامی عوامل اجتماعی حاکم بر فضا بستگی دارد و از طرف دیگر پشتوانه مذهبی و روحی مشاهده کننده نیز تأثیر به سزایی بر این ارتباط خواهد داشت. پس درک ما در هر مقطع زمانی به نوع احساس ما در آن زمان وابسته است. بنابر تعریف دیگری منظر تصویری است مادی، جامد، فیزیکی و واقعی که حرکت ذاتی ندارد، عمل نمی‌کند ولی در عین حال انسان‌ها آن را به وسیله حواس خود درک می‌کنند. هر یک از این حواس تأثیر بسیاری بر برداشت بیننده از محیط دارند، برای مثال یک منظره زیبا با نوایی دلکش و موزون و همراه با رایحه‌ای دل‌انگیز می‌تواند خاطره‌ای زیبا و فراموش نشدنی را برای همیشه در روح آدمی حک نماید. پس برای تشخیص و اظهار نظر باید صادقانه دید، شنید و فهمید. برای قضاوت باید به معنای واقعی درک کرد. منظر مؤید رابطه تنگاتنگی است که بین انسان و محیط در تمامی جهات برقرار می‌شود. به عبارت دیگر منظر دیدگاهی است مفهوم گرا که تنها به اشکال نمی‌نگرد بلکه به پشتوانه‌هایی که باعث خلق اشکال گردیده‌اند، نیز می‌پردازد. بدین معنا که اشکال پیش رو را فقط به صورت فرمهای جغرافیایی و هندسی نمی‌بیند و تصاویر را از جنبه ظاهری و به صورت خطوط مختلف و رنگ‌های گوناگون تفکیک نمی‌نماید بلکه به دنبال دستیابی به ریشه‌ها و اصول فکری است. اصولی که منجر به آفرینش چنین تصویری گردیده‌اند.

«مینینگ» در مقدمه کتاب ادراک منظر معمول می‌نویسد: محیط، ما را مانند مخلوقات نگهداری می‌کند و محیط و منظر، ما را مانند فرهنگ به نمایش می‌گذارد و چشم ما محیط و منظر را تعریف کرده و ذهن، آن را تفسیر می‌کند. محیط و منظرهایی که انسان در آنها سکونت دارد، تاریخچه فرهنگ بوده، مفاهیم آن را منتقل می‌سازند. «تیلگراد» می‌نویسد: ما می‌توانیم محیط و منظر را بخوانیم همانگونه که می‌توانیم کتابی را بخوانیم. هر فرهنگی می‌تواند برای شناختن خود شرح حال خود را بخواند (فری، ۱۳۸۳، ص ۱۱۱). در عین حال اصول حاکم بر ادراک منظر را می‌توان شامل موارد زیر دانست:

- ۱- اصل محیط و منظر به عنوان کلید شناخت فرهنگ: این اصل می‌گوید که اجزاء معمولی محیط و منظر به ما بینش می‌دهند که بدانیم چگونه مردمی هستیم.
- ۲- اصل وحدت فرهنگی و برابری محیط و منظر: این اصل می‌گوید که کلیه اقلام محیط و منظر انسانی حامل مفاهیم هستند و اغلب آن‌ها به یک میزان مفهوم را منتقل می‌سازند.
- ۳- اصل تاریخی: اهمیت آشنایی با تاریخ در هنگام خواندن منظر را بیان می‌کند.
- ۴- اصل جغرافیایی.
- ۵- اصل عناصر معمولی.

۶- اصل ابهام محیط و منظر: درحالی‌که محیط و منظرها معانی بسیاری را در بر دارند، این معانی را به دو صورت محو و پیچیده و نه مستقیم و به وضوح منتقل می‌سازند. هرگفته موضوع تفاسیر متعددی است. طراح محیط و منظر باید نسبت به خصوصیات مبهم و مناظره‌ای محیط و منظر و این واقعیت که مردم عموماً مناظر باز را ترجیح می‌دهند (زیرا این مناظر معانی متعددی را دربرداشته و به مشاهده کننده اجازه می‌دهند که خود پیامشان را کامل کند) حساس باشد.

مناظر به عنوان فضایی مجادله‌ای با هویت چندگانه، به درک ما از مناظر پویایی می‌بخشد. این موضوع به ما امکان می‌دهد، تنوع و تفاوت فضاهای خاص را در چارچوب خودشان و در رابطه با بسترهای گسترده شان، درک کنیم. «ریچارد سنت» می‌نویسد: مکان سازی برپایه انحصار، یکنواختی یا نوستالژی به لحاظ اجتماعی سمی و از نظر روانشناسی، بی فایده است.

۴- بیان یافته‌های تحقیق

توسعه پایدار وابسته به محیط، اجتماع و عوامل اقتصادی است و این ابزارها در توانایی خود را در مقیاس‌های مختلف نشان می‌دهند. این چهارچوب شامل چهاربخشی در منظر است که در راهنمایی به توسعه پایدار کمک می‌کند: تحقیقات، آنالیز، طراحی و ارزیابی.

۴-۱ پیمایش و تحقیقات

عناصر توسعه پایدار در فرایند پیمایش و تحقیقات عبارتند از:

- آینده دانش تئوری توسعه پایدار؛ و
- چگونگی بکارگیری ابزارهای توسعه پایدار.

تحقیقات در توسعه پایدار با پیشرفت دانش عمومی در فهم مسائل عمده آغاز می‌گردد، سپس تحقیقات اضافی در حوزه‌های خاص نیاز به روند‌های خاص دارد. سرانجام تحقیقات مراحل بعد از طراحی و اجرا را مدنظر داشته باشد که به طراحی منتج می‌شود که واسطی عمده در میان معماری منظر و توسعه پایدار خواهد بود.

۴-۲ تجزیه و تحلیل

مسائلی که باید در تجزیه و تحلیل مدنظر قرار داده شود عبارتند از: الف: سیمای محیطی. ب: عوامل اجتماعی. پ: پی‌آمدهای اقتصادی. عناصر طراحی منظر در این چهارچوب تضعیف نمی‌گردند و فقط با توسعه پایدار تقویت می‌شوند بدون آن‌که طراح را محدود کند. طراحی با توجه به دو بخش قبل نقش مهمتری در توسعه پایدار ایفا می‌کند. این طراحی یکپارچه، محیط‌های پویا و الهام‌بخشی است که قادرند به نیازهای متغیر جامعه به طریقی پایدار پاسخ دهند. این رویکرد، برنامه ریزی و استفاده کارآمد از منابع بوم‌شناختی، منظر، انرژی، آب و اقلیم را به حداکثر می‌رساند. در کتاب سایمون بل «منظر: ادراک، الگو، فرآیند» ارزش‌های

اهداف طراحی را به گزینه‌های آب، محیط، منظر، تفرج، حفاظت از طبیعت و صنعت محدود کرده است.

مفهوم	چشم اندازهای طرح	برنامه اقدام در قالب طرح
منظر	حفاظت از بخش‌های جذاب منظر	عفاظت از مناطق جذاب در برابر توسعه؛
	ارتقای بخش‌های غیرجذاب	حفاظت از درختان، محافظت و مدیریت اکوسیستم‌ها؛
	منظر	مرمت نواحی تخریب شده منطبق بر کیفیات آن منطقه.
		نگهداشت مکانهای با زیبایی ویژه؛

۲-۴ مفهوم پایداری در منظر

توسعه پایدار رقابتی سخت مابین امروز و آینده‌ای که ما آن را می‌سازیم. اهداف فکری باید در طراحی‌ها به سوی آن رهنمود شود تا اثرات آن شامل همگی گردد. معماری منظر در خط نخست این رقابت است از یک طرف ابعاد عینی آن همانند تمام رشته‌های محیطی خود را در حفظ قواعد دخیل دانسته و از جنبه ذهنی، منظر طرح را دور از واقعیات جنبه تخصصی توسعه پایدار نمی‌توان دانست. چهار چوب اساسی منظر سازی که تحقیق، آنالیز، طراحی و ارزیابی است در راستای اهداف توسعه پایدار: محیط، اجتماع و اقتصاد قرار دارد. در این میان جهت‌گیری به اهداف تخصصی توسعه پایدار یکی از ارکان اصلی است و ارتباطی موازی، تعریفی نامشخص از هر دو اعلام می‌دارد. منظر سازی صحیح خود در راستای توسعه پایدار می‌باشد و نیازی به تفکیک و اثبات جوهره منظر نیست بلکه فقط آن را بسوی هدف پایدار رهنمون کرد نه بر مرکب توسعه پایدار نشانید. توجه به تمامی تعاریف ابتدایی که از منظر شد بخوبی نشان دهنده این است که منظر از لحاظ ابعاد عینی و ذهنی یکی از ارکان توسعه پایدار می‌باشد. در انتها در بحث منظر پایدار و جایگاه معماری منظر و توسعه پایدار، تعریف «بیل مکاری» ارائه می‌شود. او مناظر را در این راستا به سه قسمت تقسیم می‌کند: منظرهای تولیدی، منظرهای محافظ و منظرهای جذاب.

▪ **منظرهای تولیدی:** از آنجا که می‌توان ظرفیت منظر را برای کار تولیدی اندازه گرفت بنابراین می‌توان منظر را به گونه‌ای برنامه‌ریزی کرد که استفاده و بهره‌وری کارآمد آن به حداکثر برسد. بهره‌وری منظر را می‌توان تحت‌عنوان زیر در نظر گرفت: تولید اکسیژن، جذب دی-اکسید کربن، چاره اندیشی برای زمین‌های بایر، تولید غذا، تولید چوب، تنوع حیات وحش، جا به‌جا منابع، توان بالقوه انرژی، منابع تفریحی، محیط سالم، کیفیت افزوده زندگی، ارزش افزوده اقتصادی، توان اشتغال. اجزای تشکیل دهنده منظر تولیدی را می‌توان آن اجزایی در نظر گرفت که بسیار بازنمودکننده زیستگاه‌های حاشیه جنگل‌اند، ترکیبی از فضاها باز و بسته،

آمیزه‌ای از زیستگاه‌های گیاهی. این مناطق منظر امن را در ذهن مجسم می‌کنند که مردم آن را اداره و از آن استفاده می‌کنند.

▪ **منظرهای محافظ:** مناظر همچین می‌توانند از مردم و ساختمان‌ها محافظت کنند. می‌توان ارزش محافظتی منظر را تحت این عنوان بررسی کرد: تعدیل اقلیم و سرپناه، جذب آلودگی، جلوگیری از ایمنی، نگهداری از سیمای تاریخی و طبیعی، غربال عناصر غیرمطلوب، تدارک چهارچوبی برای ابتکار عمل‌های برنامه‌ریزی و اقتصادی.

▪ **منظرهای جذاب:** به‌طور معمول مناظر با کیفیت بصری و زیبا شناختی‌شان در ذهن تداعی می‌شوند اما به ندرت کیفیت‌های دیگر آن‌ها همچون حال و هوا و ویژگی، جذابیت حسی، تداعی فرهنگی، تحریک قوای ذهنی، واکنش غریزی در ذهن تداعی می‌شود. اجزای تشکیل‌دهنده منظرهای جذاب، نشانه‌های فرهنگی را در درون منظرهای تولیدی و منظرهای محافظ جدید به دست می‌دهند.

۵- نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

در راستای دستیابی به منظر پایدار لازم است تا از طریق بررسی و بازبینی مولفه‌های مربوط به یک سرزمین در رویکردی محلی نسبت به برنامه‌ریزی و طراحی منظر اقدام کرد چنانچه پایداری در یک اکوسیستم خاصه اکوسیستم شهری طبق اصول از پیش تعیین شده اتفاق نمی‌افتد، بلکه حالت پایدار و پویا در آن رخ می‌دهد یعنی به عبارت ساده‌تر توسعه پایدار در یک محیط بومی یا کشور با در نظر گرفتن توان اکولوژیکی، نیروی انسانی و منابع مالی متعلق به آن محیط بطور اعم یا ساختار شهری بطور اخص می‌تواند تحقق یابد. از سوی دیگر، توسعه دارای سرشتی درون‌زا است که می‌تواند با استمداد از خارج بر غنای آن افزوده شود، در حالی که اگر برون‌زا یا ناموزون باشد، به‌هیچ وجه توسعه نیست. از طرفی این ادعا که توسعه می‌تواند مستقل و اکیدا مستقل باشد، امری موهوم است، چراکه تحول به تحریک نیازمند است، چیزی از خارج که نیروهای مکنون را به حرکت در آورد و نوین‌گرایی یا تجدیدی را حاصل کند که هر پیشرفتی آن را ایجاب می‌کند. این همه، بر این نکته تاکید دارد که هر گونه اقدامی برای پدیداری مفهوم پایداری در معماری منظر، می‌بایستی در رویکردی بومی و با توجه به ویژگی‌های اقلیمی و منابع انسانی و مالی مربوط به یک سرزمین تحقق یابد که در این میان التفات به بومی‌گرایی در طراحی و التفات به ویژگی‌های اقلیمی و مقتضیات تاریخی و مکانی دارای اهمیت می‌شود. بر این اساس است که در راستای پایداری منظر ایرانی لازم است تا در قالب طرح‌ریزی زیر نسبت به مولفه‌ها و شاخص‌هایی که می‌تواند این مفهوم را پدیدار کند، اقدام کرد. آنچه بیش از این دارای اهمیت است توجه به اصول زیر در قالب رویکرد تحلیلی در قالب و محتوای منظر ایرانی در زیر مولفه‌های زیست بوم شهری (نوع درختان، توانایی

کاشت، قابلیت‌های خاک و مولفه‌های زمین‌شناختی و اکوسیستم‌های گیاهی منطبق با شرایط اقلیمی ایران و ...، مولفه‌های انسانی (میزان تمایل و اراده مردم در ادراک منظر و پذیرش آن به عنوان یک ارزش پایدار فرهنگی و منابع انسانی مرتب با این مفهوم) است که می‌بایست مورد کنکاش و تحلیل اجتماعی در محیط زیست قرار گیرد. بر این اساس لازم است تا از طریق مراحل ذیل نسبت به این مفاهیم اقدامات بایسته صورت گیرد:

- شناخت،
- حفاظت،
- توسعه و بهسازی،
- گردشگری پایدار،
- پویایی مدیریت و تداوم طراحی.

لازم به ذکر است که هر کدام از مبانی فوق‌الذکر تنها در صورتی از کارایی عملکردی لازم برخوردار می‌شود که در قالب نگاهی مشارکت‌گرا به مهم پرداخته شود که شهروندان و مردم به عنوان گروه‌های ذی‌نفع پروژه (*Stake Holders*) می‌بایست در تمام مراحل تصمیم‌گیری (*Decision taking*) و یا حتی تصمیم‌سازی (*Decision Making*) دخیل شوند که بر بهبود مداخلات احتمالی در طراحی و برنامه‌ریزی منظر ایرانی تاثیرگذار خواهد بود. لذا:

۱- در راستای حفاظت و پاسداشت محیط زیست نیز پیشنهاد می‌شود که از طریق آموزش همگانی خاصه برای جوانان تلاش شود تا ارزش‌های نهفته در محیط زیست (گونه‌های گیاهی و جانوری و منابع طبیعی مانند آب و خاک) به نسل بعدی انتقال داده شود، چراکه امروزه مشاهده می‌شود که اکوسیستم‌های گیاهی و درختان از اهمیت کافی و شایسته‌ای از دید جوانان برخوردار نشده‌اند و احترام و تقدسی که برای گونه‌های گیاهی (درختان و ...) در گذشته سنتی ما وجود داشته است، به دست فراموشی سپرده شده است.

۲- ضرورت شناخت و پیمایش محیطی (*Environmental Survey*) در زیرحوزه‌های شناسایی قابلیت‌های محیطی و پتانسیل‌های یک اقلیم خاص، بایستی مورد توجه قرار گیرد، چنانچه لازم است تا در هر نقطه از اقلیم ایران بر اساس ویژگی‌های جغرافیایی و مولفه‌های زیست‌محیطی و حتی فرهنگی (شناخت و ادراک مردم از اکوسیستم‌های گیاهی و زیست‌بوم و یا میزان تمایل به نوع و گونه‌ای خاص از طراحی منظر) نسبت به طراحی و برنامه‌ریزی منظر اقدام شود.

۳- در حوزه بهسازی و شاید نوسازی منظر نیز لازم است تا مولفه‌هایی مانند نظم بخشیدن و ارتقاء سازمان فضایی دید و منظر و تأکید بر چشم‌اندازهای طبیعی بومی از یک‌سو و اصل رعایت ویژگی بر سازگاری با شرایط بومی، تاریخی و فرهنگی ساکنان منطقه برای حفظ تنوع

فرهنگی و تأکید بر ویژگی‌های خاص بومی از سویی دیگر، مورد توجه جدی‌تر قرار گیرد. در این میان، توجه به این نکته اهمیت دارد که انطباق بهره‌برداری و مقیاس عملکردی کاربری‌ها با توان فیزیکی و محیطی بومی از اهمیتی مضاعف برخوردار است، چراکه هر گونه اقدام مداخلاتی در زیست‌بوم شهری لازم است با آگاهی از قابلیت‌های محیطی و بومی منطقه صورت پذیرد.

۴- در رابطه با میزان توسعه گردشگری در راستای دستیابی به گردشگری پایدار نیز توجه به این نکته لازم است که گردشگری باید به عنوان یک فعالیت مثبت و سازنده برای توسعه درون‌زا در مناطق بومی هر منطقه یا به عبارت بهتر هر نقطه ایران مورد توجه قرار گیرد تا برای جوامع محلی و مکان‌های گردشگری و در عین حال گردشگران سودمند باشد. علاوه بر این توجه به مقیاس، طبیعت و ویژگی‌های بومی منطقه در ایجاد فعالیت‌ها و توسعه گردشگری اهمیتی دو چندان دارد که توازن میان نیاز گردشگران، مکان گردشگری و جامعه میزبان را فراهم می‌کند.

۵- در حوزه مدیریت نیز توجه به این نکته دارای اهمیت است که لازم است تا در تمام طرح‌های حفاظتی و توسعه، مقررات مربوط به برنامه‌ریزی و منطقه‌بندی در رویکرد شناسایی منطق بومی مورد توجه باشد که تأکیدی بر این فرض اساسی نیز بشمار می‌رود که مدیران و برنامه‌ریزان بایستی هر نوع فعالیت بهره‌وری را که بر شرایط محیطی مورد نظر اثر می‌گذارد، مورد توجه قرار دهند، چنان‌چه هر گاه مشاهده شود که دامنه‌ی تغییرات محیطی گسترده می‌شود، اقدامات تصحیح‌کننده می‌بایستی صورت گیرد.

(* اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است. (تعارض منافع به حالتی گفته می‌شود که منافع شخصی مادی یا غیرمادی نویسنده یا نویسندگان با نتایج پژوهش در تعارض باشد و این موضوع بر روند انجام پژوهش یا اعلام صادقانه نتایج تأثیر بگذارد).

منابع و ماخذ

- ۱- اسفندیاری، منصور (۱۳۷۶) چشم انداز طبیعت در زیستگاه شهری، مجله همگامان، شهرداری، شماره ۶۰.
- ۲- بل، سایمون (۱۳۸۲) منظر، الگو، ادراک و فرایند، ترجمه: دکتر بهناز امین زاده، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۳- ترنر، تام (۱۳۸۰) شهر همچون چشم انداز، مترجم فرشاد نوریان، نشر شرکت پردازش و برنامه ریزی شهر تهران.
- ۴- خادم آدم، ناصر (۱۳۷۵) اصلاحات در سیاست توسعه، تهران، انتشارات اطلاعات.

- ۵- رزلند، مارک (۱۳۷۷) آرمانشهر های امروز: پیوند شهر و طبیعت، ترجمه: مهناز م. معیری، مجله معماری و شهرسازی، تهران
- ۶- زاهدی اصل، محمد (۱۳۷۷) مبانی مددکاری اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۷- زاهدی اصل، محمد، (۱۳۸۱) مبانی رفاه اجتماعی، تهران، نشر دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۸- ژیرارده (۱۳۸۳) چگونه شهری پایدار بسازیم، ترجمه: فریبا قرائی، انتشارات دانش نما، چاپ اول.
- ۹- سیروس صبری، رضا (۱۳۸۲) منظر شهری، فصلنامه ما، دوره سوم، شماره ۱۲+۱۳، تهران.
- ۱۰- سیف الهی، شهره (۱۳۸۱) منظر پنجره‌ای به سوی قلمرو انسانی، مجله معماری و شهرسازی، شماره ۶۹-۶۸.
- ۱۱- فری هیلدر براند (۱۳۸۳) طراحی شهری به سوی یک شکل پایدارتر شهر، ترجمه: دکتر حسین بحرینی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، چاپ اول.
- ۱۲- کالن، گوردن (۱۳۷۷) گزیده منظر شهری، ترجمه منوچهر طبیبیان، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۱۳- کهن، گوئن (۱۳۷۶) شاخص شناسی در توسعه پایدار، تهران، شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
- ۱۴- گریفین، کیث و تری مک کنلی (۱۳۷۵) تحقق استراتژی توسعه انسانی، ترجمه غلام رضا خواجه پور، تهران، موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی.
- ۱۵- ماتلاک، جان (۱۳۷۹) آشنایی با طراحی محیط و منظر، مترجم: معاونت آموزش و پژوهش سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران، سازمان پارکها و فضای سبز شهر تهران، تهران
- ۱۶- مارک هنری، پاول، (۱۳۷۴) فقر، پیشرفت و توسعه، ترجمه مسعود محمدی، تهران، موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۱۷- مدنی پور، علی (۱۳۷۹) طراحی فضای شهری، مترجم فرهاد مرتضایی، نشر شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران.
- ۱۸- مک کارتی، بتل (۱۳۸۲) منظر پایدار، فصلنامه ما، دوره سوم، شماره ۱۲+۱۳، تهران.
- ۱۹- مکنون، رضا (۱۹۹۸) تحقیقات و توسعه پایدار، مجله رهیافت، شماره ۱۷.
- ۲۰- الیوت، جنیفر.آ.، (۱۳۷۸) مقدمه ای بر توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه، ترجمه عبدالرضا رکن الدین افتخاری و حسین رحیمی، تهران، موسسه توسعه روستایی ایران.

21-Asoko, H., deBoo, M. (2001). Analogies and Illustrations: Representing Ideas in Primary Science. Hatfield: The Association for Science

22-Benyus, J. (1997). Biomimicry - Innovation Inspired by Nature. New York, Harper Collins Publishers .

23-Benyus, J. M. (1997). Biomimicry Innovation Inspired by Nature. Harper Perennial, New York .

24-Berkebile, B. (2007). Master Speaker Address. Proceedings of Living Future Conference. Seattle, WA .

25-Berkebile, B., & McLennan, J. (2004). The Living Building: Biomimicry in Architecture, Integrating Technology with Nature. BioInspire, 18.

26-Biomimicry Guild. (2007). Innovation Inspired by Nature Work Book. Biomimicry Guild. April .

- 27-Brown, D.E. (1993). Refocusing Core Intuitions: A Concretizing Role for Analogy in Conceptual Change. *Journal of Research in Science Teaching*, 30, 1273-1290 .
- 28-Browning, W.D., Ryan, C.O., Clancy, J.O. (2014). 14 Patterns of Biophilic Design. New York: Terrapin Bright Green, LLC.
- 29-Clark, E., Chatto, CH.F. (2014), Biophilic Design Strategies to generate wellness and productivity, National professional conference, April 22-24, 2014.
- 30-Dagher, Z.R. (1994). Does the Use of Analogies Contribute to Conceptual Change?. *Science Education*, 78, 601-614 .
- 31-Dahl, R. (2013). http://ehp.niehs.nih.gov/pdf-files/2013/Jan/ehp.121-a18_508.pdf
- 32-Education
- 33-Faludi, J. (2005). Biomimicry for Green Design (A How To). *World Changing* .
- 34-Glynn, S.M., Britton, B.K., Semrud-Clikeman, M., ve Muth, K.D. (1989). Analogical Reasoning and Problem Solving in Text Boks. *Handbook of Creativity: Assessment, Theory and Research*, pp. 383-393. New York, Plenum .

Investigating the contrast of environmental paradigms sustainable development and sustainable development in biophilic city's landscape localization

Abstract

The two concepts of "urban sustainability" and "sustainable urban development" are used interchangeably due to the convergence of meanings, while sustainability includes a set of situations that continues over time. That sustainable development evokes a process in which sustainability can appear. Since sustainability in an ecosystem, especially an urban ecosystem, does not happen according to predetermined principles, but a stable and dynamic state occurs in it, that is, in simpler terms, sustainable development in an environment or country by considering Ecological power, human power and financial resources belonging to that natural environment or urban structure can be realized, the necessity of evaluating this concept in every science with a specific field of thought in a territorial territory seems to be a basic and necessary matter. Local scales. The approach of the current research is an analytical and descriptive approach that has used most of the available sources in the context of library and documentary studies and studies conducted in the past years in Iranian landscape architecture and landscape design. The findings of the present research can be considered the principles and components related to the concept of sustainability in landscape architecture in the approach of landscape localization and landscape architecture, which is necessary and at the same time necessary in the process of interventions in the field of planning and designing the current landscape of Iran for Maximum compliance with the environmental components, cultural and social conditions, and the ruling executive and management structure should be given attention.

Key words: *sustainability, sustainable landscape, sustainable development, native approach.*
